

Monumentnummer*: 514921

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 17 oktober 2000
Kadaster deel/nr 82878/30

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Zwijndrecht Zwijndrecht Zuid-Holland

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Zwijndrecht A 6899

Omschrijving**

Inleiding

De uit 1897 stammende WATERTOREN is in opdracht van de gemeente Zwijndrecht gebouwd door de (watertoren-)architect F.A. de Jongh in een Eclectische, aan de Hollandse Renaissance verwante bouwstijl. De toren is bestemd voor de plaatselijke openbare drinkwatervoorziening, waarbij oorspronkelijk rechtstreeks uit de rivier water werd gewonnen. Tegenwoordig is sprake van oeverfiltratie. Tegenwoordig (1997) is de toren in gebruik bij het Waterleidingsbedrijf Oost-IJsselmonde. Bij een renovatie in 1964 is het op korbeels rustende overstek van het dak verwijderd en de lantaarn vereenvoudigd. De laatste restauratie vond plaats in 1996. F.A. de Jongh verwierf vooral bekendheid door zijn ontwerpen voor watertorens (Zwijndrecht, 1897; Nijkerk, 1898; Schoonhoven, 1901), die vanwege hun vormgeving en detaillering een bijzondere plaats innemen binnen de architectonische ontwikkeling van watertorens in Nederland. In afwijking van de rond 1900 heersende opvatting, waarbij de opbouw van de watertoren met een hoog geplaatst, iets uitkragend reservoir gangbaar was, streefde De Jongh naar geheel eigen vormgeving. Bij de watertoren van Zwijndrecht is getracht een eenheid te creëren tussen schacht en reservoirgedeelte door de ommanteling ook bij het decoratieschema te betrekken. In de toren bevond zich oorspronkelijk ook de woning van de machinist.

De watertoren is zeer beeldbepalend gelegen aan de Ringdijk, aan de noordoever van de Oude Maas, nabij een kruispunt van vaarwegen. De oorspronkelijke bezinkbasins, die in twee cirkels rondom de watertoren lagen, zijn niet meer aanwezig.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De ronde circa 41 meter hoge bakstenen watertoren, bestaat uit een zich iets verjongende schacht met een relatief hoog basement, onder een enigszins uitkragende reservoir, waarop een kegelvormig dak rust. Op het met ruberoid gedekte dak staat een houten open lantaarn, waarop een windvaan met vlaggenmast is geplaatst. De toren is opgetrokken uit gele baksteen in kruisverband, waarbij rode baksteen is gebruikt voor sierende elementen als pilasters, segmentbogen en cirkelvormige omlijstingen boven en rondom de vensters en de uitkragende segmentboogvormige ontlastingen, die de overkraging dragen. Kunststeen is toegepast voor het plint, de diamantkoppen in de segmentbogen boven de vensters en de kapitelen en basementen van de pilasters.

De gepleisterde, als een relatief hoog basement uitgevoerde, begane grond bestaat uit een geprofileerde plint met daarboven horizontale schijnvoegen ter imitatie van rusticawerk, waarbij boven de rondboogvormige openingen hanenkammen worden gesuggereerd. Aan de zuidwestzijde leidt een trap met hardstenen stoeptreden naar een dubbele deur met rondbogig bovenlicht, voorzien van straalgewijze roeden. Gelijkmatic over de gevel zijn vier rondboogvensters met gietijzeren tracering verdeeld. Boven het basement wordt het schachtgedeelte door pilasters van een fantasieorde in acht traveeën geleed. Op het kussen van elke pilaster rust een dubbele console, die de rondbogen dragen, voorzien van een sluitsteen in de vorm van een diamantkop. Hierop rust de overkraging van het reservoir, waarvan het onderste deel trapsgewijs is geleed en deels voorzien van een lijst met consoleachtige blokjes. In het rondbogige spaarveldgedeelte van elke travee bevindt zich een rond vierruits ijzeren tuimelraam, voorzien van een rode bakstenen omlijsting met gepleisterde sierblokjes. Afwisselend is elke travee uitgevoerd met één venster op de eerste, dan wel de tweede bouwlaag. Onder een licht getoogde rode bakstenen strek met diamantkop als sluitsteen bevindt zich een (vernieuwd) zesruits raam met kalf. Aan vier zijden bevinden zich grote rechthoekige plaquettes met in bas-reliëfs cartouches en symbolische voorstelling, die betrekking hebben op de drinkwatervoorziening (moeder geeft kind te drinken) en het bouwjaar en wapenschilden van de gemeente Zwijndrecht en het Hoogheemraadschap Zwijndrechtse Waard. Het reservoirgedeelte heeft een horizontale geleiding met enkele gepleisterde sierbanden. In het verlengde van elke travee bevindt zich een groot rond ijzeren tuimelraam met roedenverdeling met daarboven, onder het fries een klein rond venster. De gevel wordt afgesloten door een gepleisterd fries, ter vervanging van de gesneden houten korbeels, die het overkragende dak droegen.

Inwendig heeft de toren een geklonken ijzeren vlakbodemreservoir met een diameter van 7,4 meter en een inhoud van 220 m³. De betonnen vloeren worden gedragen door troggewelfjes.

Waardering

De watertoren is van algemeen belang wegens architectuur- en cultuurhistorische waarde als uiting van de ontwikkeling die de drinkwatervoorziening in Nederland heeft doorgemaakt, waarbij water uit de rivier werd gewonnen. Het is een karakteristiek voorbeeld van een watertoren uit het eind van de 19de eeuw in Eclectische, aan de Hollandse Renaissance verwante bouwstijl.

De watertoren is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als representatief voorbeeld uit de oudste generatie watertorens, zware brede torens met ijzeren vlakbodemreservoirs, die een lichte uitkraging hebben ter plaatse van het reservoir. Bovendien neemt de watertoren een wezenlijke plaats in in het oeuvre van F.A. de Jongh, die op zijn beurt een bijzondere plaats inneemt in de ontwikkeling van de bouw van watertorens.

Het exterieur van de watertoren is grotendeels gaaf wat betreft hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering. In het interieur zijn de belangrijkste onderdelen gaaf bewaard gebleven.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Stedenbouwkundig is de watertoren van belang vanwege de beeldbepalende situering op Ringdijk, aan de oever van de Oude Maas, nabij een belangrijk knooppunt van rivieren.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Industrie

Functie

Nutsbedrijf